

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2022

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Національної академії наук вищої освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, європейської інтеграції та інновацій;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki;

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;

Дем'яничук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Потапчук Т.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Цюлюпа С.Д. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Крижановська Т.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Радковська Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Сверлюк Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Филипчук М.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 28.04.2022 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2022. – Вип. 8. – 192 с.

ISBN 978-966-416-932-2

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Крижановська Т.І.</i> До питання варіативності методики реалізації мистових ліній музичної освіти у початковій школі	5
<i>Крусь О.П.</i> Методологічні аспекти формування національної вихованості майбутніх учителів музики	10
<i>Кухар Я.О.</i> Особливості сакрального музикування за авторством М. Леонтовича	15
<i>Ногачевська І.В., Григорчук І.С.</i> Формування фахових компетентності студентів в процесі вивчення вокально-хорових дисциплін	22
<i>Парчук І.М., Гумінська О.О.</i> Методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ	28
<i>Пастушок Т.В.</i> Принципи формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу	35
<i>Сверлюк Я.В., Сверлюк Л.І.</i> Взаємодія диригента з творчим колективом як педагогічна проблема	41
<i>Якимчук С.Н.</i> Неперервність освіти студента-хормейстера як системне середовище формування особистості	49

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Балаєва О.С.</i> Вараська музична школа, як один з основних осередків музичної культури Рівненського Полісся	55
<i>Столярчук Б.І.</i> Богдан Яремко – дослідник традиційних сопілкових інструментів і їх музики	60
<i>Даюк Ж.Ю., Бордун Н.Р.</i> Основні тенденції розвитку фортепіанного мистецтва Львівщини в контексті західноєвропейської музичної культури	65
<i>Гурин М.А.</i> Аматорське хорове виконавство м. Рівного на сучасному етапі національного культуротворення	73
<i>Димченко С.С., Савчин О.В.</i> Художні аспекти виконавської інтерпретації Концерту-поєми для баяна із симфонічним оркестром Альбіна Репнікова	78
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Петра Свердлика	89
<i>Кривицька В.В.</i> Творча діяльність маестро П. Муравського на посаді художнього керівника державної хорової капели УРСР «Трембіта»	101
<i>Мельничук С.Ф.</i> Класичне музичне мистецтво та його фоновість в розрізі сучасної культури	105
<i>Остапчук М.М., Никон О.К.</i> Українське фортепіанне мистецтво у контексті розвитку вітчизняної музичної культури	112
<i>Осіпкіна Д.В.</i> Українське вокальне мистецтво: ключові аспекти становлення та розвитку	117
<i>Пастушенко А.С.</i> Родинно-побутова пісня, балада, як явище барокової культури	122
<i>Продан В.В.</i> Фортепіанна творчість Миколи Ластовецького в контексті розвитку української музичної культури	127

<i>Прокопович Т.Ю.</i> Столітній ювілей Миколи Лисенка в умовах ворожих ідеологій (за матеріалами воєнної преси).....	131
<i>Роговська В.О.</i> Стилiстичні особливості української сучасної хорової музики	136
<i>Харитон І.М.</i> Трансформація стражденного в системі координат культурової пісенної обрядовості української православної традиції.....	141
<i>Цапун Р.В.</i> Рокитнівщина: з фольклорної експедиції 1987 року.....	150

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Борщ К.О., Крижановська Т.І.</i> Розвиток художньої компетентності старшокласників методом творчого практикуму в курсі «Мистецтво»	158
<i>Василишин І.В., Гумінська О.О.</i> Методи та прийоми розвитку комунікативних навичок учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва.....	164
<i>Висоцька Д.С.</i> Музичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами на уроках фортепіано	169
<i>Кулакевич А.В., Радковська Л.М.</i> Ретроспективний аналіз проблеми «слухання музики» в педагогічній теорії та практиці минулого.....	174
<i>Малей Я.Р., Радковська Л.М.</i> Нетрадиційні уроки як важливий аспект розвитку особистості школяра	179
<i>Тарчинська Ю.Г., Тарчинська І.Г., Ткачук А.О.</i> Вплив інформаційних технологій на мистецьку освіту	183
Про авторів	189

9. Кобзаренко Л.А. Виховання морально-ціннісних орієнтацій студентів педагогічних коледжів засобами етнопедагогіки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання / НАПН України. Ін-т проблем виховання. Київ, 2016. 20 с.

10. Кресіна І. Національна свідомість: сутність, основні складові та рівні функціонування. *Нова політика*. 1998. № 3. С. 12-14.

11. Куць О.М. Усвідомлена незалежність: як/чи реалізована етнополітична свобода? (Українські реалії): монографія. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. 368 с.

12. Лавриненко С.О. Проблема формування національної свідомості сучасної молоді. *Вісник Національного авіаційного університету*. Сер.: Філософія. Культурологія. 2011. № 2. С. 117-120. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2011_2_28.

13. Москвіна Т.П. Національне виховання: виявлення почуття громадянської гідності. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта / За ред. О.М. Завальнюк: наук. збірник: Серія історична та філологічна. Вип VII. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2010. С.144-149.*

14. Петровский А.В. Общая психология. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Просвещение, 1986. 463 с.

15. Римаренко Ю.І. Національний розвій України: проблеми і перспективи. Київ, 1995. 272 с.

16. Сойчук Р.Л. Теоретико-методичні засади виховання національного самоствердження в учнівської молоді: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання / НАПН України. Інститут проблем виховання. Київ, 2017. 31 с.

•

УДК 37:78(091)

Кухар Я.О.

ОСОБЛИВОСТІ САКРАЛЬНОГО МУЗИКУВАННЯ ЗА АВТОРСТВОМ М. ЛЕОНТОВИЧА

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу духовно-сакральної музичної спадщини М. Леонтовича – малодослідженій ділянці творчості митця, яка через атеїстичну ідеологію радянського суспільства тривалий час була недоступною для слухачів і науковців. У праці розглядається самотутність творчого доробку композитора в царині духовної музики, досліджуються особливості його композиторського стилю, вплив естетики М. Леонтовича на зміцнення національних основ богослужбової музики, подано фактурний аналіз деяких оброблених, аранжованих та оригінальних зразків хорової творчості композитора.*

***Ключові слова:** М. Леонтович, духовно-сакральна музика, хоровий спів, ціннісні орієнтації, освітній процес, морально-виховні функції, молоде покоління.*

***Annotation.** The paper analyzes spiritual and sacred musical heritage of M. Leontovych – littlestudied area of the artist's work, which due to the atheistic ideology of Soviet society has long been inaccessible to listeners and scholars. The work considers*

the originality of the composer's creative work in the field of sacred music, explores the features of his compositional style, the influence of M. Leontovych's aesthetics on strengthening the national foundations of liturgical music, the textural analysis of some processed, arranged and original samples of choral creativity of the composer is given.

Key words: *M. Leontovych, spiritual and sacred music, choral singing, value orientations, educational process, moral and educational functions, young generation.*

Постановка проблеми. Провідними ідеями сучасної стратегії освіти є необхідність її гуманістичної спрямованості на розвиток ціннісної сфери особистості, формування високоморального громадянина, виховання духовності майбутнього нашого суспільства. Важливість означених цілей навчання регламентується переліком нормативних документів: Закономірного та політичного розвитку. Розробка проблеми духовності стала об'єктом сучасних досліджень Е. Фромма. У процесі проведення аналізу стану духовності в сучасному суспільстві Е. Фромм зазначає, що «сучасна епоха переживає соціальну та духовну кризу, світ втрачає ціннісні орієнтації» [25, с. 142]

Проблема формування ціннісних орієнтацій молодого покоління посідає одне із провідних місць у системі мистецької освіти. Вона тісно пов'язана зі ставленням школярів до духовної музики. На необхідність уведення духовної музики у зміст музичної освіти, відбір оптимальних форм і методів, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молоді, на заняттях із музичного мистецтва наголошували українські педагоги та музиканти М. Білецька [16], С. Горбенко [4], В. Дряпіка [7], В. Іванов [10], О. Коновалова [11], Н. Корпач [12], В. Молодиченко [16], О. Научитель [18], Г. Падалка [19], Л. Романюк [21], О. Ростовський [22], О. Цалай-Якименко [26] та інші.

На часі важливим є не збирання нового фактологічного матеріалу, а осмислення наявного. Вагомим джерелом для сучасної української теорії та практики виховання в цьому контексті є духовно-сакральна музична спадщина М. Леонтовича, яка здатна підвищити рівень духовності громадянина українського суспільства, активізувати духовні потреби, моральну й емоційну сфери, художні смаки особистості.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. М. Леонтович – усесвітньо відомий композитор, майстер хорових мініатюр, хоровий диригент, фольклорист, педагог, музично-громадський діяч. Дослідницький інтерес до творчої спадщини митця є різноманітним. Науковці ХХ–ХХІ століть (М. Гордійчук [5], А. Завальнюк [8], В. Іванов [9], Л. Корній [17], Е. Клименко [17], С. Орфеев [18] та інші) активно досліджували питання аналізу музично-педагогічної спадщини М. Леонтовича, аналізували музичну мову, жанрове розмаїття обробок народних пісень, особливості поліфонії, гармонії, форми творів, вивчали хорову творчість композитора.

Проте духовно-сакральні твори композитора, що за радянських часів були невідомими як дослідникам, так і широкому колові слухачів, з'явилися в полі зору лише три десятиліття тому. Вони стали предметом для

вивчення в дослідженнях В. Бородуліна [1], О. Верещагіної [2], М. Гордійчука [5], Н. Довгаленко [6], Н. Середи [23], Л. Супрун-Яремко [24], О. Цехмістро [27], М. Ярої [29] та інших.

Мета статті полягає в дослідженні самобутності творчого доробку Миколи Леонтовича в царині духовної музики, висвітленні особливостей його впливу на формування ціннісних орієнтацій молодого покоління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Духовна музика завжди була виразником релігійного світогляду українців. Адже, в естетичний спосіб, пояснювала специфіку існування світу та людини в ньому. Буквально усі композитори, за виключенням митців радянської доби, практично усі зверталися до духовно-релігійної тематики у своїй творчості. Не став виключенням і М. Леонтович, як представник української хорової культури доби Романтизму.

Однак, неабиякий злет духовної музики як унікального самобутнього явища культури та частини духовного життя суспільства більш, як 70 років був в закритому доступі через радянську атеїстичну пропаганду. Тому ця сторінка культури як виховного чинника формування духовності, моральної, емоційної сфери молоді була просто втрачена. Сучасний стан суспільства також характеризується глибокою духовною кризою, яка охопила всі сфери людського життя. Як терапія для очищення психічного стану людей, духовна музика має великий навчальний потенціал для морального та ціннісного виховання [16; 17].

Прагнення М. Леонтовича творити духовну музику було закономірним процесом, адже композитор народився і виріс у спадковій родині священослужителів, коріння якого сягають початку XVIII ст., коли його прадіди були священиками. Тому, за сімейною традицією, хлопчика готують до культово-духовного життя. М. Леонтович з дитинства був добре знайомий з церковною музикою, увібрив традицію церковного співу, співав культово-обрядові та літургійні твори в церковному хорі, його виховували на кантах та псалмах, колядках, щедрівках християнського циклу, на хоровій музиці М. Березовського Д. Бортнянський, А. Ведель та О. Архангельський. Спочатку навчався в Шаргородському духовному училищі (1888-1892), а потім у Кам'янець-Подільській духовній семінарії (1892-1899). Тут Микола Дмитрович отримав міцну теоретичну та практичну підготовку під опікою Богданова (випускника Петербурзької співацької капели).

Під керівництвом Ю. Богданова композитор-романтик оволодів елементарними знаннями гармонії, поліфонії й аранжування, історії українського хорового мистецтва, оволодів основними знаннями з регентського мистецтва та церковного співу, вивчав церковне читання та псалмодіювання. Старанне вивчення, запис і аранжування подільських та волинських церковних піснеспівів Ю. Богдановим для різного складу хорів надихнули митця до збирацької фольклористичної діяльності, пошуку і запису духовних наспівів з різних регіонів України. Молодий семінарист почав запису-

вати подільські та галицькі церковні мелодії, які пізніше він використовує в «Літургії Іоанна Златоустого». Під час навчання вивчав підручники та нотні збірники семінарської бібліотеки, зокрема «Очерки истории практического церковного пения в России» В. Металлова, «Церковное пение в России» Д. Разумовского, «Октоих нотный», «Ирмологий нотного пения» Карасевича та ін. [15; 17].

Життєвий шлях М. Леонтовича тісно пов'язаний з церковною діяльністю, тому, що він працював учителем церковного співу Тиврівського духовного училища, Тульчинського жіночого єпархіального училища, викладачем Вінницької церковно-учительської школи, брав активну участь у роботі хороших колективів Київської учительської семінарії, жіночої семінарії, керував церковним хором у Тульчинському соборі Різдва Христового. Сам М. Леонтович зазначає: «Релігійне почуття не лише всезагальне, але й індивідуальне, і воно слугує невичерпним джерелом оригінальної творчості, що вносить нові відтінки й штрихи у вічну скарбницю християнського мистецтва» [28, с. 112].

Музично-духовна творчість М. Леонтовича розпочалася із твору «Світе тихий» (1906 рік). Пісенспів створений композитором після низки трагічних життєвих подій 1905 року, серед яких смерть маленького сина Володимира, хвороба дружини та втрата друзів, які загинули під час повстання. Далі було гармонізовано пісенспіви «Нині отпускаєши» (1908 рік), «Да возрадуются» (1909 рік) [17].

Одним із улюблених жанрів композитора, у галузі духовної музики, вважається херувимська пісня. Серед богослужбових творів М. Леонтовича виділяється цикл гімнів із дев'яти «Херувимських пісень». Своєрідною творчою кульмінацією в царині духовної музики стало звернення його до жанру літургії. Авторська «Літургія Іоанна Златоустого» є одним із найвищих досягнень української духовної музики, де композитор органічно поєднав глибоку емоційність народної музики з власною яскравою оригінальністю. М. Леонтович написав першу в українській історії «Літургію» на українські тексти (до цього всі служби Божі виконувались тільки церковнослов'янською мовою). Композитор прагнув не лише збагатити репертуар Національної Автокефальної Церкви, а й допомогти простим людям наблизитися до не завжди зрозумілого Святого Письма (церковного тексту) за допомогою доступної та милозвучної для кожного українця рідної мови. Це був справжній переворот не тільки у вітчизняній музиці, а й у суспільно-політичному житті українського народу та у процесі національного державотворення. Твір було завершено в лютому 1919 року, уперше Літургія прозвучала на Службі Божій 22 травня 1919 року в Миколаївському соборі на Печерську і була присвячена композитором заснуванню першої парафії Української Автокефальної Церкви [8 с. 8]. «Диригував хором сам автор, бажаючи послухати твір було стільки, що багато киян так і не змогли потрапити у храм» [20, с. 4]. Продовживши лінію розвитку

літургійного жанру в українському музичному мистецтві, М. Леонтович створив свій, неповторний авторський творчий метод, оснований на впровадженні в культову музику народнопісенних мотивів.

Невеликим циклом із семи гімнічних хорів, своєрідним новим музичним жанром, який продовжив творчі знахідки «Літургії», є «Молебен благодарственный Господу Богу» (1919 рік). Автор глибоко сягнув у природу музичних джерел твору, переосмислив фольклорний та музично-церковний інтонаційний матеріал. Кожен хор являє собою трансформовані мелодії грецького, киево-печерського, знаменного розспівів, майстерно вплетених у гомофонно-гармонічну, акордово-хоральну, імітаційно-антифонну та підголосково-поліфонічну фактуру.

Отже, духовно-сакральна творчість М. Леонтовича дає нам унікальну можливість вивчення багатой співочої спадщини, яка є важливим джерелом осмислення глибинних коренів і самобутності української культури та формування ціннісних орієнтацій підростаючого покоління.

На жаль, сучасна молодь зосереджена переважно на миттєвій популярній музичній культурі та має обмежені знання про духовну та сакральну музичну спадщину рідного народу. Залучення молоді до духовної музики змінить їхнє ставлення до життя, зміцнить морально-емоційну сферу, познайомить із заповідями християнської етики, допоможе знайти внутрішній спокій та душевну рівновагу. За таких обставин, не можна залишити поза увагою просвітницьку роль духовної та сакральної спадщини М. Леонтовича. На жаль, курси мистецьких навчальних закладів дають лише поверхове засвоєння загального уявлення про творчість митця. Тому окреслимо можливості використання цього виду музики в діяльності викладачів мистецьких дисциплін. На нашу думку, це можна зробити різними способами. Через розвиток здатності сприймати інформаційне поле духовної музики та загальний музично-педагогічний вплив. Для студентської молоді це може бути музика, яка використовується в богослужінні, наприклад: «Літургія Іоанна Златоустого» (частина Всенощної), пісенспіви «Царю небесный», «Бог Господь», «Спаси, Господи», «Воспою Господеви», «Аллилуйя», «Тебе Бога хвалим», «Многая лета» з «Молебна благодарственного Господу Богу». Для учнівської аудиторії – духовна музика, яка часто виконується на концертах, зокрема колядки «Щедрик», «Небо і земля», «Дивна дивина», «Ой на ріці на Йордані» та інші.

Орієнтаційний вплив – це спосіб, який дозволяє не відходити від основної програми навчання, а розширювати поле музичного кругозору та сприймати поле музичної інформації. Прийом дуже ефективний, коли не вистачає часу, щоб глибше «зануритися» в християнську духовну музику, і коли духовний розвиток молоді недостатній. Це буде дієвим під час прослуховування музики, а також на таких уроках, як історія музики, музична література, хорознавство тощо. Викладачу важливо відкрити сприйняття студента (учня) для «нової» музики, яка має глибоке значення, і вказати основні

орієнтири подальшої самостійної роботи над розумінням цього виду музики. Цікавими для сприйняття будуть твори М. Леонтовича «Літургія святого Іоанна Златоустого», «Херувимські пісні», «Молебен благодарственный Господу Богу», релігійні канти «Од Івана Богослова», «Через поле широкее», «Потоп», псалми «Ой, горе, мені, грішнику», «Воскликнем днесь», аранжування старовинних піснеспівів, обробки колядок духовного змісту тощо.

Висновки. Духовно-сакральна спадщина М. Леонтовича – це оригінальне явище української духовної музики початку ХХ століття, новий стиль української церковної музики, з яскравою національною специфікою використання автором фольклорних елементів. Твори митця формують морально-ціннісні орієнтації молоді, виховують її художній смак, інтелектуальний, емоційний та творчий потенціал, розвивають критичне мислення. Звернення до духовної спадщини М. Леонтовича в освітньому процесі закладів мистецької освіти допоможе зрозуміти значення митця в національній культурі, усвідомити основи християнської етики, спонукає тиме до саморозвитку та самовдосконалення. Ефективності формування ціннісних орієнтацій молоді сприяє дотримання комплексу інформаційних, орієнтаційних і супровідних впливів.

Сучасна музикознавча та педагогічна практика мала б вести активні пошуки щодо вдосконалення організаційних форм використання духовних творів М. Леонтовича в освітньому процесі різнорівневих закладів освіти. У цьому контексті важливим вважаємо подальше дослідження ролі духовної музики М. Леонтовича у професійній підготовці вчителів музичного мистецтва, у формуванні педагогічної культури вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бордулін В. Обрядово-хорова музика у творчості М. Леонтовича. Тези доповідей Шістнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції, 11 лютого 1997 р. Вінниця, 1997. С. 65.
2. Верещагіна О. Духовна музика М. Леонтовича. Музичне мистецтво: традиції, досягнення, перспективи : збірник статей Донецької державної консерваторії імені С.С. Прокоф'єва. Донецьк, 1998. С. 16–18.
3. Всемирная энциклопедия : Философия / гл. науч. ред. и сост. А. Грицанов. Минск, 2001. 1320 с.
4. Горбенко С. Дитяче хорове мистецтво України : навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1999. 253 с.
5. Гордійчук М. Микола Леонтович. Київ : Музична Україна, 1974. 134 с.
6. Довгаленко Н. Духовні колядки М.Д. Леонтовича. Матеріали до українського мистецтвознавства. Микола Леонтович і сучасна освіта та культура : до 125-річчя від дня народження : збірник наукових праць / НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, Кам'янець-Поділ. держ. ун-т ім. Івана Огієнка, каф. музики ; редкол. : Г. Скрипник (гол. ред.) та ін. Київ ; Кам'янець-Подільський, 2003. Вип. 4. С. 39–41.
7. Дряпіка В. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта : навчальний посібник. Київ ; Кіровоград ; Ужгород : Ліра, 2000. 228с.

8. Завальнюк А. Микола Леонтович. Листи, документи, духовні твори. Вінниця: ПП «Нова книга», 2006. 273 с.
9. Іванов В. Маловідомі сторінки хорової творчості М.Д. Леонтовича. Київ, 1993. 128 с.
10. Іванов В. Співацька освіта в Україні у XVIII столітті. Київ : Музична Україна, 1997. 288 с.
11. Коновалова М. До проблеми вивчення хорових духовних творів М. Леонтовича та К. Стеценка в курсі музичної літератури. Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Луганськ, 13–14 березня 2014 р. Луганськ, 2014. С. 174–178.
12. Корпач Н. Особливості соціалізації в дитячих організаціях. Проблеми педагогічних технологій. Луцьк : Вежа, 2004. Вип. 2 (27). С. 17–21.
15. Микола Леонтович : Збірник на пошану великого українського композитора/упор С. Вожаківський. Нью-Йорк, 1982. 152 с.
16. Молодиченко В., Білецька М. Вплив української духовної музики на процес формування ціннісних орієнтацій старших підлітків. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка». 2016. № 17. С. 75–79.
17. Музичний архів М.Д. Леонтовича. Каталог / уклад. : Л. Корній, Е. Клименко. Київ : НБУВ, 1999. 116 с.
18. Научитель О. Ціннісні орієнтації студентів: психологічні фактори формування, розвитку, трансформації : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 1999. 17 с.
19. Орфеев С. М. Леонтович і українська пісня. Київ : Муз. Україна, 1981. 76 с.
20. Падалка Г. Учитель, музика, діти. Київ : Муз. Україна, 1982. 144 с.
21. Порожна Г. Церковна музика у творчості М. Леонтовича. Тульчинський край. 2004. 9 червня. С. 4.
22. Романюк Л. Психологічні чинники розвитку ціннісних орієнтацій студентської молоді : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2004. 21 с.
23. Ростовський О. Методика викладання музики в основній школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 272 с.
24. Середа Н. Національне трактування жанрового канону Літургії у творчості М. Леонтовича : традиції і подальші перспективи. Традиція і сучасне в українській культурі : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 125-річчю Гната Хоткевича. Харків, 2002. С. 39–40.
25. Супрун-Яремко Н. Поліфонія в духовно-релігійних творах Миколи Леонтовича. Музикознавчі праці : збірник наукових статей. Рівне, 2010. 574 с.
26. Фромм Э. Человек для себя: иметь или быть. Минск : ТПЦ «Полифакт», 1992. 442 с.
27. Цалай-Якименко О. Музикознавство і педагогіка. Історія української музики : у 6-ти т. Київ : Наукова думка, 1989. Т. 1. С. 403–434.
28. Цехмістро О. Духовна вокально-хорова музика Миколи Леонтовича в контексті сучасної культури України. Культура України. Серія «Мистецтвознавство» : збірник наукових праць / Харків. держ. акад. культури ; редкол. : В. Шейко (відп. ред.) та ін. Харків, 2015. Вип. 51. С. 107–117.
29. Юрченко М. Духовна музика. Історія української музики (1917–1941). Київ : Наукова думка, 1992. Т. 4. С. 105–124.

Наукове видання

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 15.04.2022 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 11,16. Наклад 100 пр. Зам. 33.
Видавництво «Волинські береги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські береги».